

Posudok habilitačnej práce PhDr. Miloša Klátika, PhD.

Evanjelický príspevok k slovenskej národnej identite

*Kultúrnoduchovný vývin stredoeurópskeho priestoru, zložitost' jeho medzikonfesionálnych, medzikultúrnych, politických, spoločenských, literárnych a jazykových vzťahov sa najmä v ostatných rokoch dostáva čoraz viac do popredia záujmu historikov. Zároveň sa neustále vynára aj potreba komplexnejšieho spracovania archívnych materiálov, potreba ich nového prečítania, utriedenia, hľadania vzťahov a súvislostí. Takáto cesta za poznaním nielenže otvára tajomné dvere minulosti, ale má veľký význam z hľadiska odkrývania rôznych aspektov kultúrnoduchovného myslenia v rámci slovenského (hornouhorskeho) i stredoeurópskeho priestoru a napomôže skorigovať, potvrdiť či vyvrátiť mnohé tradované názory. Takéto konštatovanie som vyslovila v recenzii knižky Miloša Klátika *Cestou viery*, ktorú vydalo vydavateľstvo Tranoscius v r. 2000. Viaceré časti tejto knižky sú súčasťou jeho habilitačnej práce, pričom v prípade tejto práce autor zdôrazňuje svoj cieľ: „prepojiť vieroučný základ evanjelikov a. v. s prejavmi národnej identity“. Aj preto úvodné časti svojej práce venuje názorovému a organizačnému vkladu konfesionálne spoločenského zázemia, ktoré malo nepochybný vplyv na mnohé činy jednotlivcov i na celospoločenské udalosti. Svoj historický exkurz začína počiatkami šírenia reformácie, prechádza synodami a inými významnými cirkevnými udalosťami, všíma si postoje mnohých osobností a šírku svojho pohľadu dokladá znalosťami archívneho materiálu. Celou prácou prechádza základná myšlienka habilitanta - dokázať, že to bolo práve evanjelické prostredie a základné reformačné zásady, ktoré viedli generácie významných predstaviteľov našej kultúry a vedy k pozoruhodným činom, ktoré poznačili národný, politický a kultúrny vývin územia dnešného Slovenska.*

Práca sa člení v podstate na tri rozsiahle kapitoly. Prvá je venovaná základným aspektom Lutherovho učenia s určitým dôrazom na jeho učenie o dvoch ríšach, pričom za podnetné považujem zdôrazňovanie vzťahu „*analógie, korešpondencie a paralelnosti*“ (s.14). Zároveň oceňujem aj Klátikove úvahy o pojme globalizácia „*v modernom jazyku môžeme šírenie reformácie nazvať globalizáciou a javy, ktoré nastali pôsobením reformačných zásad v určitom prostredí ako kultúru v premenách globalizácie.*“

Druhá kapitola sa zaoberá aktivitami evanjelikov a osobnosťami pôsobiacimi v rokoch 1517 - 1781. V kontexte dodržiavania reformačných zásad si všíma prvé prejavy národnej identity a v tomto kontexte základné znaky evanjelickej identity.

V tretej kapitole sa habilitant sústreďuje najmä na portréty osobností účinkujúcich v národnom a náboženskom živote v 19. a začiatkom 20. stor. Ide o profily siedmich evanjelických osobností M. M. Hodža, bratia Hlovíkovci, D. Lichard, S. Tomášik, Juraj a Ján Slávikovci, M. R. Štefánik pričom Klátik poníma ich činnosť v kontexte evanjelického prostredia a evanjelickej tradície, ktorá formovala ich názory.

Napriek nespornej premyslenej koncepcii a mnohým inšpiratívnym konštatovaniam v predloženej práci, dovoľujem si vysloviť niekoľko pripomienok:

1. V súvislosti s úvahami o jazykových vzťahoch si dovoľujem pripomenúť, že jazyk získava národno-reprezentatívnu funkciu až v 19. storočí, čoho napokon je dokladom aj Štúrova kodifikácia spisovnej slovenčiny a najmä následne hodžovsko-hattalovská reforma. V starších obdobiach sa dôsledne rozlišovalo medzi používaním hovorového úzu (v našom prostredí to boli rôzne nárečové podoby jazyka) a literárnym úzom, ktorý v kontexte evanjelického prostredia reprezentovala biblická čeština. Táto skutočnosť sa odrážala vo všetkých pokusoch o gramatiky literárnej a cirkevnej slovenčiny od T. Masníka cez D. Krmana, P. Doležala a J. Palkoviča. Preto si dovoľím trochu skorigovať konštatovania pri portréte T. Masníka. V jeho prípade nešlo o zámerné používanie slovakizovanej češtiny, ale práve o zdôrazňovanie rozdielov medzi hovorovým jazykom a jazykom cirkevným, literárnym. Masníkova práca *Zpráva písma slovenského* je gramatikou češtiny, úsilím o kodifikáciu biblickej češtiny - táto príručka mala predovšetkým slúžiť ako pomôcka pre kňazov. Jej cieľom bolo zachovať jednotu písania pre Čechov a Slovákov. Masník sa hlási k slovenskej etnicite, spoľahlivo dokazuje, že čeština a slovenčina sú dva jazyky, ale pokiaľ ide o spisovný jazyk je za jednotu medzi Slovákami a Čechmi. Masníkovu Dielo *Vyvolená vinice Boží* je dielo písané v biblickej češtine, obsahuje minimum slovakizmov a nie je určené pre „jednoduchých ľudí“ (s. 77), ale je to určené kňazom a slovenským exulantom ako polemica so synkretizmom.
2. Portrét M. M. Hodžu považujem za zaujímavý a inšpiratívny. Hodža je jedinečným literárnym a nepochybne aj teologickým fenoménom a na hlbšie uvažovanie o tejto postave tak z pohľadu teológa ako aj literárneho historika sa ešte iba čaká. Dovoľujem si však zapolemizovať s delením jeho tvorby náboženskú literatúru a národnú literatúru. Rozsiahle a mnohožánrové dielo M. M. Hodžu má tak svetský ako aj náboženský charakter. V jeho najrozsiahlejšej mesianistickej básni *Matora* sa prelínajú biblické motívy, úryvky z duchovných piesní, ľudová pieseň, filozofické úvahy a dokumentárne obrázky z histórie, ale aj napríklad z patentálnych bojov.

Z pohľadu teológa je nepochybne zaujímavá záverečná časť polemiky Jánošika so Satanom a Samoknižníkom- predstaviteľom „európskeho materializmu“.

3. Dovoľujem si upozorniť na určité historické nepresnosti: Trenčiansky literárny krúžok vznikol pri mestskej škole v Trenčíne a nie v Trenčianskom Považí. Išlo o spoločenstvo latinských básnikov, ktorí sa sústredili okolo trenčianskej mestskej školy. Toto združenie bolo vytvorené podľa vzoru Melanchtonovho básnického krúžku vo Wittenbergu. Pokiaľ ide o hlohoveckú tlačiareň, tú nezaložil Valentín Mančkovič, ale on iba preniesol v r. 1584 tlačiareň Petra Bornemiszu z Rohožníka (bola to tlačiareň, kde sa vytlačili prvé protestantské tlač - Postila a Acta Concordiae). V r. 1783 vychádzali Prešpurské noviny a nie Prešporské, ich vydavateľom bol D. Tállay a Leška s Vyskydenským ich iba redigovali. Nebol to časopis, ale noviny, ktoré vychádzali 2 krát do týždňa.
4. Isté pripomienky mám aj k pomerne rozsiahlemu portrétu M. R. Štefánika. Hoci sa autor sústreďuje na etický a národný profil vo vzťahu k evanjelickej identite, predsa sa mi zdá, že sa venuje príliš veľký priestor jeho z dostupnej literatúry známemu politicko-vojenskému a astronomickému účinkovaniu

Záver posudku:

Habilitačná práca PhDr. Miloša Klátik, PhD. s názvom *Evanjelický príspevok k slovenskej národnej identite* spĺňa všetky náležitosti postupových prác a po úspešnej obhajobe navrhujem udelit' M. Klátikovi vedecko-pedagogický titul docent v odbore evanjelická teológia.